

University of Groningen

Redeeming tradition

Pranger, J.H.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2003

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Pranger, J. H. (2003). Redeeming tradition: inculturation, contextualization, and tradition in a postcolonial perspective. Groningen: s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

SAMENVATTING

De opkomst van de theologie van inculturatie, contextualisatie, en interreligieuze dialoog in de tweede helft van de twintigste eeuw is ten nauwste verbonden met de verwerking van de Europese kolonisatie in de voormalige koloniën. In de nasleep van wereldwijde politieke dekolonisatie zoeken Christelijke gemeenschappen in Afrika, Azië, en Latijns-Amerika naar vormen van Christelijk geloof die niet allereerst bepaald zijn door de geschiedenis van Europese zending en overheersing door Europese culturen, maar die in relatie tot lokale culturen en religies in woord en daad gestalte geven aan het Evangelie. Hoewel deze vormen van geloof en theologie daarom bij uitstek voorbeelden zijn van theologiseren in een postkoloniale situatie, is in de missiologie en oecumenica tot nog toe weinig aandacht voor de ontwikkelingen op het terrein van postkoloniale theorievorming.

Postkoloniale theorie bestudeert de invloed van (Europees) kolonialisme in haar vele gedaanten, en besteedt hierbij in het bijzonder aandacht aan de constructie van sociale identiteiten (gender, etniciteit, ras, religie, etc.) van het koloniale subject en de kolonisator in koloniale discoursen. Deze theorie ziet de vorming van identiteiten – in koloniaal bestuur, wetenschap, wetgeving, literatuur, en de cultuur in het algemeen – als in hoge mate (maar niet uitsluitend) bepaald door de verlangens en belangen van Europees kolonialisme. De constructie van deze identiteiten vormt een integraal onderdeel van de uitoefening van koloniale macht, onder meer door de verspreiding van ideeën van Europese superioriteit. Maar deze constructies vormen tevens ruimten waar verzet tegen koloniale overheersing mogelijk wordt en plaatsvindt. Van centraal belang voor postkoloniale theorievorming is het inzicht dat koloniale identiteiten, als deel van de cultuur, ook blijven voortbestaan na de beëindiging van de koloniale relatie. Postkoloniale studies bestuderen de gevolgen van kolonialisme daarom niet met het doel de sociale situatie van voor de koloniale interventie te reconstrueren, maar om de voortdurende invloed van koloniserende constructies van identiteiten, zowel in de voormalige koloniën als in de voormalige koloniale machten, op het spoor te komen en blijvende negatieve beeldvorming van zelf en ander tegen te gaan.

Hoewel de relatie tussen Europese kolonisatie en missionaire activiteiten complex was, en Christelijke zending en theologie geenszins alleen in het verlengde van koloniale belangen werkten, was er vaak sprake van een verstrengeling van belangen en van gedeelde vooronderstellingen van (Europese) religieuze en culturele superioriteit. Om die reden is het zinvol vanuit een postkoloniaal perspectief ook de Europese zending en de Christelijke theologie te bestuderen onder het gezichtspunt van de (blijvende) invloed van koloniale relaties op theologische en missiologische ideeën. In deze studie worden daarom theorieën van postkolonialiteit op verschillende manieren betrokken op de oecumenische reflectie, in het bijzonder op vragen rond inculturatie, dialoog, en traditie. Hierbij wordt speciale aandacht gegeven aan een belangrijk voorbeeld van contextuele theologie, te weten de ontwikkeling van Christelijke theologie in Sri Lanka sinds de onafhankelijkheid.

De studie besteedt allereerst aandacht aan de relatie tussen traditie en inculturatie

in brede zin vanuit een theologisch-methodologisch gezichtspunt. Niet zelden leiden zogenaamde lokale theologieën (theologieën van inculturatie, contextualisatie en interreligieuze dialoog) tot spanningen binnen de oecumenische gemeenschap vanwege hun vermeende breuk met de traditie van het Christelijk geloof. Een voorbeeld daarvan, de controverse rondom de bijdrage van de Koreaanse feministische theologe Chung Hyun Kyung tijdens de Wereldraad assemblée in Canberra, wordt in hoofdstuk 1 van deze studie besproken in het kader van een behandeling van het oecumenisch denken over traditie in de twintigste eeuw.

Oecumenische spanningen als deze kunnen op twee manieren begrepen worden: in een historisch en in een theologisch-methodologisch perspectief. Als historisch verschijnsel reflecteert de bestaande theologische traditie vooral de dominante geschiedenis van het Christendom in Europa, en deze traditie kan gezien worden als de uitkomst van het Christelijk inculturatie proces in Europese culturen in de afgelopen eeuwen. Onder dit historische gezichtspunt zijn verschillen tussen de bestaande (Europese) traditie en hedendaagse inculturatie processen in Azië, Afrika, en Latijns Amerika vanzelfsprekend en getuigen zij van de onreducerbare rijkdom van menselijke culturen waarin het Evangelie gestalte aanneemt. De spanning tussen de bestaande Christelijke traditie en eigentijdse vormen van inculturatie en contextualisatie moet daarom met name gezien worden als een methodologisch-theologisch probleem: het probleem van de theologische functie en voorstelling van traditie" in de moderne theologie.

De moderne Europese theologie wordt gekenmerkt door een identiteitsbepalende functie en een voorstelling van traditie als continuïteit met het verleden. De invloed en uitwerking van dit gezichtspunt in de theologie en godsdienstwetenschap wordt in hoofdstuk 2 geïllustreerd aan de hand van het werk van de godsdienstfilosoof H.M. Vroom, de theoloog D. Brown, en de godsdiensthistoricus W.C. Smith. Zoals hoofdstuk 4 duidelijk maakt, moet deze identiteitsbepalende functie van traditie zelf begrepen worden tegen de achtergrond van ontwikkelingen in de Europese geschiedenis en cultuur, met name de kritiek van de Verlichting op religieuze autoriteit, de opkomst van historisch bewustzijn in Europa, en religieuze en culturele pluriformiteit (zelf ten nauwste verbonden met Europees kolonialisme), welke leiden tot een fundamentele identificatie van Christelijk geloof met historische (Europese) vormen van Christendom. In dit (hermeneutische) perspectief, waarin Christelijk geloof allereerst gezien wordt als de eigentijdse uitdrukking van de historische traditie, worden (te grote) culturele verschillen in de vormgeving van Christelijk geloof vanzelfsprekend als strijdig met Christelijke identiteit ervaren.

Gezien vanuit een postkoloniaal gezichtspunt, en vanuit een perspectief op theologie als doorgaande inculturatie, leidt de normativiteit van historische, Europese culturele vormen van Christelijk geloof echter tot de voortzetting van bestaande Europese of Noord Atlantische culturele en theologische dominantie in de Christelijke oecumene, juist in een periode in de Christelijke geschiedenis waarin de meerderheid van Christenen zich bevindt in de voormalige Europese koloniën. Om die reden stelt deze studie voor, tegenover een opvatting van Christelijke identiteit als allereerst bepaald door de historische traditie, geloof en theologie in beginsel te verstaan als doorgaande communicatie en inculturatie, en Christelijke identiteit in de eerste plaats te zien als gebondenheid aan oecumenische communicatie temidden van de culturele en religieuze verschillen die het gevolg zijn van inculturatie.

Een dergelijk voorstel leidt tot een uitgangspunt te kiezen in de culturele in historische continuïteit. Dit uitgangspunt theorievorming – die ook allereerst een bestudeert – en theologisch met het id wordt als een contextuele en culturele culturele perspectief is traditie niet de h maar een telkens synchrone culturele se elementen die circuleren in de cultuur verleden representeren. In het theoretisc 3 wordt deze selectie en organisatie van van, en als gericht op vragen, spanning diachroon perspectief wordt de verzam van traditie bovendien gezien als plurif reden is identiteit of strikte continu onmogelijk.

In de hoofdstukken 5 en 6 wordt d uitgewerkt, allereerst door middel van inculturatie, en vervolgens door de an auteurs, te weten, M. Stackhouse, C. Kra aan de semiotische benadering van ontleend, maar tevens constateert de stu theologische inculturatie. Ten eerste w postkoloniale) benadering van theologie identiteit bepaald door continuïteit n hanteren deze auteurs (met uitzonder methodologische discussie van incultu cultuurtheorie, antropologie, en postko de voorstelling van culturen als groe eenheden.

Postkoloniale theorie kan daarom theologie van inculturatie zelf. Enkele v case study van contextuele theologie in Lanka een kleine religieuze minderheid gekenmerkt door de aanwezigheid van e De Silva, A. Pieris, T. Balasuriya) en g (Christian Workers Fellowship, Devasa beziggehouden met sociaal-ethische religieuze pluriformiteit, en etnisch gew jaren vijftig van de twintigste eeuw in he Westers georiënteerde, en op de eigen re deze contextuele Christenen de scherpe de Sri Lankese samenleving te doorbrek van deze groepen en theologen beschre van inculturatie in Sri Lanka verder gean onafhankelijkheid en postkolonialiteit.

De sociale, etnische, en religieuze

ologisch gezichtspunt. Niet zelden leiden
 en van inculturatie, contextualisatie en
 de oecumenische gemeenschap vanwege
 Christelijk geloof. Een voorbeeld daarvan,
 eaanse feministisch theologe Chung Hyun
 Canberra, wordt in hoofdstuk 1 van deze
 deling van het oecumenisch denken over

nen op twee manieren begrepen worden:
 thodologisch perspectief. Als historisch
 logische traditie vooral de dominante
 en deze traditie kan gezien worden als de
 es in Europese culturen in de afgelopen
 t zijn verschillen tussen de bestaande
 tie processen in Azië, Afrika, en Latijns
 e onreducerbare rijkdom van menselijke
 emt. De spanning tussen de bestaande
 an inculturatie en contextualisatie moet
 thodologisch-theologisch probleem: het
 voorstelling van traditie" in de moderne

kenmerkt door een identiteitsbepalende
 inuïteit met het verleden. De invloed en
 gie en godsdienstwetenschap wordt in
 t werk van de godsdienstfilosoof H.M.
 thistoricus W.C. Smith. Zoals hoofdstuk
 nde functie van traditie zelf begrepen
 ngen in de Europese geschiedenis en
 op religieuze autoriteit, de opkomst van
 culturele pluriformiteit (zelf ten nauwste
 eiden tot een fundamentele identificatie
 ese) vormen van Christendom. In dit
 k geloof allereerst gezien wordt als de
 e, worden (te grote) culturele verschillen
 fsprekend als strijdig met Christelijke

spunt, en vanuit een perspectief op
 ormativiteit van historische, Europese
 r tot de voortzetting van bestaande
 ologische dominantie in de Christelijke
 eschiedenis waarin de meerderheid van
 ese koloniën. Om die reden stelt deze
 ke identiteit als allereerst bepaald door
 beginsel te verstaan als doorgaande
 entiteit in de eerste plaats te zien als
 emidden van de culturele en religieuze

Een dergelijk voorstel leidt tot een theologisch-methodologische omkering door
 het uitgangspunt te kiezen in de culturele expressie van Christelijk geloof in plaats van
 in historische continuïteit. Dit uitgangspunt stemt theoretisch overeen met postkoloniale
 theorievorming – die ook allereerst de *culturele* constructie van de sociale realiteit
 bestudeert – en theologisch met het idee van inculturatie zelf, waarin theologie gezien
 wordt als een contextuele en culturele expressie van Christelijk geloof. Binnen dit
 culturele perspectief is traditie niet de herhaling of continuïteit van historische vormen,
 maar een telkens synchrone culturele selectie en organisatie (constructie) van historische
 elementen die circuleren in de cultuur en die, gearticuleerd als traditie, een normatief
 verleden representeren. In het theoretische kader dat geïntroduceerd wordt in hoofdstuk
 3 wordt deze selectie en organisatie van het normatieve verleden begrepen in de context
 van, en als gericht op vragen, spanningen, en conflicten binnen de cultuur. In een
 diachroon perspectief wordt de verzameling van historische vormen en representaties
 van traditie bovendien gezien als pluriform, heterogeen en zonder essentie. Om deze
 reden is identiteit of strikte continuïteit met het verleden theoretisch gesproken
 onmogelijk.

In de hoofdstukken 5 en 6 wordt de benadering van theologie als inculturatie nader
 uitgewerkt, allereerst door middel van een systematische discussie van het begrip
 inculturatie, en vervolgens door de analyse van het werk van enkele toonaangevende
 auteurs, te weten, M. Stackhouse, C. Kraft, en R.J. Schreiter. Aan hun werk, en met name
 aan de semiotische benadering van Schreiter, worden belangrijke gezichtspunten
 ontleend, maar tevens constateert de studie twee problemen in de bestaande reflectie op
 theologische inculturatie. Ten eerste wordt door geen van deze auteurs de *culturele* (en
 postkoloniale) benadering van theologie consequent doorgevoerd, maar blijft Christelijke
 identiteit bepaald door continuïteit met historisch gegeven vormen. Ten tweede
 hanteren deze auteurs (met uitzondering van Schreiter in zijn latere werk) in hun
 methodologische discussie van inculturatie een cultuurbegrip dat in de hedendaagse
 cultuurtheorie, antropologie, en postkoloniale theorie onder kritiek is gesteld vanwege
 de voorstelling van culturen als grotendeels geïsoleerde, homogene, en statische
 eenheden.

Postkoloniale theorie kan daarom eveneens waardevolle bijdragen leveren aan de
 theologie van inculturatie zelf. Enkele van deze bijdragen worden geïllustreerd aan een
 case study van contextuele theologie in Sri Lanka. Hoewel de Christelijke kerk in Sri
 Lanka een kleine religieuze minderheid is (ca. 8 % van de totale bevolking), wordt ze
 gekenmerkt door de aanwezigheid van een aantal zeer actieve contextuele theologen (L.
 De Silva, A. Pieris, T. Balasuriya) en gemeenschappen van geëngageerde Christenen
 (Christian Workers Fellowship, Devasarana, Satyodaya), die zich diepgaand hebben
 beziggehouden met sociaal-ethische vragen van economische onrechtvaardigheid,
 religieuze pluriformiteit, en etnisch geweld. Waar het Sri Lankese Christendom tot in de
 jaren vijftig van de twintigste eeuw in het algemeen gekenmerkt werd door een koloniale,
 Westers georiënteerde, en op de eigen religieuze gemeenschap gerichte houding, trachten
 deze contextuele Christenen de scherpe scheidslijnen van religie, etniciteit, en klasse in
 de Sri Lankese samenleving te doorbreken. In de hoofdstukken 7 en 8 wordt een aantal
 van deze groepen en theologen beschreven, en wordt de ontwikkeling van de theologie
 van inculturatie in Sri Lanka verder geanalyseerd met behulp van het begrippenpaar post-
 onafhankelijkheid en postkolonialiteit.

De sociale, etnische, en religieuze realiteit van Sri Lanka is diepgaand beïnvloed

door 450 jaar Europees (Portugees, Hollands, en Engels) kolonialisme, en ook na de dekolonisatie in 1948 kan de geschiedenis van het eiland niet begrepen worden zonder deze invloeden daarbij te betrekken. Een aantal van deze factoren, zoals de invloed van de Christelijke zending op de bestaande Boeddhistische en Hindoeïstische religies, de constructie van raciale verschillen tussen Arische' Sinhalezen en 'Dravidische' Tamils, en de opkomst van etniciteit als het belangrijkste sociale onderscheid wordt in de studie besproken. De belangrijkste sociale factor sinds de onafhankelijkheid van Sri Lanka is echter het Boeddhistisch-Sinhalese nationalisme. Deze vorm van nationalisme gaat, onder meer op basis van uitspraken van de Boeddha, uit van de eenheid van het Sinhalese ras, de Theravada Boeddhistische religie, en de politieke controle over het eiland. Sinhalees-Boeddhistisch nationalisme is enerzijds gebaseerd op pre-koloniale Sri Lankese bronnen (*Mahavamsa*), en is anderzijds ontstaan in reactie op Europees kolonialisme en Christelijke zending. Bovendien maakt deze vorm van nationalisme gebruik van ideeën van raciale en religieuze identiteit die geconstrueerd werden door koloniale wetenschappen, en tot op heden in Sri Lanka circuleren.

Onder post-onafhankelijkheids vormen van inculturatie verstaat deze studie nu Christelijke inculturatie theologieën die gebaseerd zijn op nationalistische idealen van de periode na de onafhankelijkheid van Sri Lanka. In het bijzonder gaat het om die vormen van inculturatie die qua vooronderstellingen aangaande culturele, etnische, en religieuze identiteit bepaald worden door Sinhalees-Boeddhistische of hierdoor opgeroepen Tamil nationalismen. Bij deze vooronderstellingen hoort het idee dat etnische identiteit niet cultureel geconstrueerd is in relatie tot andere identiteiten, maar een essentiële (onveranderlijke) categorie is gebaseerd op een onafhankelijk gegeven culturele, historische, en sociale groepseenheid. Daarnaast wordt het cultuurbegrip in deze vormen van inculturatie vaak beperkt tot die aspecten van de cultuur die de verschillen tussen (etnische of religieuze) gemeenschappen definiëren. Deze vormen van post-onafhankelijkheids inculturatie, welke niet zozeer de eerder genoemde groepen contextuele Christenen, maar met name de Sri Lankese kerken in het algemeen kenmerken, zijn een hindernis gebleken in de Christelijke bijdrage aan het oplossen van slepende etnische spanningen in Sri Lanka. Om die reden, en omdat etnische spanningen in kerk en samenleving geenszins beperkt zijn tot Sri Lanka, stelt deze studie voor om het theologische begrip inculturatie te herzien in het licht van postkoloniale kritiek op post-onafhankelijkheids ideeën van nationale en culturele identiteit.

Postkoloniale inculturatie gaat niet uit van homogeniteit binnen een cultuur of culturele groepen, maar neemt het bestaan van verschillen binnen gemeenschappen, en het heterogene en conflictieuze karakter van cultuursystemen, serieus. Van groot belang is hierbij het inzicht dat constructies van culturele identiteiten machtsrelaties tussen en binnen gemeenschappen vormen en bevestigen. Verschillen en conflicten binnen een cultuur of een gemeenschap kunnen daarom het beginpunt van contextuele theologische positiebepaling vormen. Belangrijke voorbeelden hiervan zijn de dominante culturele beschrijvingen van de positie van vrouwen binnen vele culturen en de vormen van protest die hiertegen binnen diezelfde culturen openlijk of verborgen bestaan. In de tweede plaats moeten culturele (etnische, religieuze, gender, etc.) identiteiten niet gezien worden als onafhankelijk en geïsoleerd; zij worden voortdurend opnieuw gedefinieerd door relaties van verschil tot andere identiteiten, en zijn daarom veranderlijk. Identiteiten zijn per definitie relationeel, en dat betekent dat theologieën die hun uitgangspunt nemen in culturele identiteiten zich altijd rekenschap moeten geven van de wijze waarop

(machts)relaties tot andere gemeentelijken die zij onderschrijven. ook belangrijk de vraag te stellen constructies van zelf en ander hee theologieën van inculturatie zich niet (Tamil) identiteiten, maar met name culturele, etnische, en religieuze ideeën vergelijkbare verschuiving van postkolonialisme ook worden geconstateerd in Christelijke Lanka, en wel in de verschuiving van Sinhalees Boeddhisme in contextuele L. De Silva, naar (non-essentialistische) en Buddhismisme in het werk van A. I.

In het slothoofdstuk wordt postkoloniaal verstaan van inculturatie perspectief wordt theologie gezien als (locale) culturele constructies van (contextuele) articulatie van Christelijke inculturatie. Op grond van een nieuw cultuurbegrip wordt inculturatie overleving van, verzet tegen, en tranen en onderdrukking. De (culturele) c niet plaats ten behoeve van historische vroegere gemeenschappen van overleving van hedendaagse gemeenschappen in dit doorgaande communicatie en verstaan in termen van een geschatologische identiteit die slechts menselijke interculturele communicatie naar Gods toekomst.

s, en Engels) kolonialisme, en ook na de
n het eiland niet begrepen worden zonder
tal van deze factoren, zoals de invloed van
ddhistische en Hindoeïstische religies, de
he' Sinhalezen en 'Dravidische' Tamils, en
te sociale onderscheid wordt in de studie
nds de onafhankelijkheid van Sri Lanka is
sme. Deze vorm van nationalisme gaat,
e Boeddha, uit van de eenheid van het
religie, en de politieke controle over het
is enerzijds gebaseerd op pre-koloniale Sri
zijds ontstaan in reactie op Europees
dien maakt deze vorm van nationalisme
identiteit die geconstrueerd werden door
Sri Lanka circuleren.

van inculturatie verstaat deze studie nu
erd zijn op nationalistische idealen van de

In het bijzonder gaat het om die vormen
angaande culturele, etnische, en religieuze
dhistische of hierdoor opgeroepen Tamil
hoort het idee dat etnische identiteit niet
dere identiteiten, maar een essentiële
een onafhankelijk gegeven culturele,
t wordt het cultuurbegrip in deze vormen
van de cultuur die de verschillen tussen
efiniëren. Deze vormen van post-
zozeer de eerder genoemde groepen
Sri Lankese kerken in het algemeen
Christelijke bijdrage aan het oplossen van

Om die reden, en omdat etnische
perkt zijn tot Sri Lanka, stelt deze studie
e herzien in het licht van postkoloniale
nationale en culturele identiteit.

in homogeniteit binnen een cultuur of
verschillen binnen gemeenschappen, en
tuursystemen, serieus. Van groot belang
ele identiteiten machtsrelaties tussen en
. Verschillen en conflicten binnen een
beginpunt van contextuele theologische
en hiervan zijn de dominante culturele
nnen vele culturen en de vormen van
openlijk of verborgen bestaan. In de
ize, gender, etc.) identiteiten niet gezien
len voortdurend opnieuw gedefinieerd
n zijn daarom veranderlijk. Identiteiten
eologieën die hun uitgangspunt nemen
moeten geven van de wijze waarop

(machts)relaties tot andere gemeenschappen en groepen zijn geïmpliceerd in de
identiteiten die zij onderschrijven. Vanuit een postkoloniaal gezichtspunt is het daarbij
ook belangrijk de vraag te stellen hoe de koloniale interventie de geschiedenis van
constructies van zelf en ander heeft beïnvloed. Tenslotte is het van groot belang dat
theologieën van inculturatie zich niet slechts richten op singuliere culturele (Sinhalese of
Tamil) identiteiten, maar met name ook op de totale Sri Lankese cultuur waarbinnen
culturele, etnische, en religieuze identiteiten in relatie tot elkaar zijn geformeerd. Een
vergelijkbare verschuiving van post-onafhankelijke naar postkoloniale inculturatie kan
ook worden geconstateerd in Christelijke modellen van interreligieuze dialoog in Sri
Lanka, en wel in de verschuiving van een synthese van Sri Lankees Christendom en
Sinhalees Boeddhisme in contextuele theologie na de onafhankelijkheid in het werk van
L. De Silva, naar (non-essentialistische) relationaliteit en alteriteit van Christelijk geloof
en Buddhismisme in het werk van A. Pieris.

In het slothoofdstuk worden constructieve voorstellen gedaan voor een
postkoloniaal verstaan van inculturatie en traditie in de oecumenische theologie. In dit
perspectief wordt theologie gezien als een doorgaand communicatie proces op basis van
(locale) culturele constructies van Christelijk geloof en identiteit (inculturatie). De
(contextuele) articulatie van Christelijke traditie vindt plaats als onderdeel van
inculturatie. Op grond van een christologische interpretatie van het postkoloniale
cultuurbegrip wordt inculturatie van Christelijk geloof gezien als dienstbaar aan
overleving van, verzet tegen, en transformatie van, vormen van (culturele) overheersing
en onderdrukking. De (culturele) constructie van traditie vindt theologisch gesproken
niet plaats ten behoeve van historische identiteit of continuïteit, maar ter herinnering aan
vroegere gemeenschappen van overleving, verzet, en transformatie, en ter bemoediging
van hedendaagse gemeenschappen in vergelijkbare situaties. Tenslotte wordt voorgesteld
dit doorgaande communicatie en inculturatie proces van Christelijk geloof niet te
verstaan in termen van een gegeven identiteit. Christelijke identiteit is een
eschatologische identiteit die slechts volledig gestalte kan krijgen in Gods verzoening van
menselijke interculturele communicatie, en die daarom dialogisch en open dient te blijven
naar Gods toekomst.